קיצור שלחן ערוך — דין ברכת הריח

כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָדָם לֵהָנוֹת מִמַּאֲכָל אוֹ מַשְׁקֶה קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ, כָּךְ אָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת מֵרֵיחַ טוֹב קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ, עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ. אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה נֶהֱנֵית מִמֶּנּוּ וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ. הֱוֵי אוֹמֵר, זֶה הָרֵיחַ. אֲבָל לְאַחֲרָיו אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ, מִשּׁוּם דִּכְשֶׁמַּפְסִיק הָרֵיחַ מֵחָטְמוֹ, כְּבָר עָבְרָה הֲנָאָתוֹ וַהֲוֵי כְּמוֹ אֹכֶל שֶׁנִּתְעַכֵּל בְּמֵעָיו.

כֵּיצַד מְבָרֵךְ עַל הָרֵיחַ הַטּוֹב. אִם זֶה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ הָרֵיחַ הוּא פְּרִי שֶׁהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה, בֵּין שֶׁהוּא פְּרִי הָעֵץ בֵּין שֶׁהוּא פְּרִי הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת, כְּגוֹן אֱגוֹז מוּסָקָט, צִיטְרָאן (לִימוֹן) וְאֶתְרוֹג (בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ מִסְּכוֹת שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן קל"ז סָעִיף ז') מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁעִקָּרוֹ לַאֲכִילָה, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר נָתַן (וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַנּוֹתֵן) רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת. וְדַוְקָא כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָרֵיחַ בּוֹ. אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ אֶלָּא לַאֲכִילָה, וְהָרֵיחַ בָּא לוֹ מֵאֵלָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הָרֵיחַ. הַמֵּרִיחַ בְּקַאפֶּע קָלוּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ טוֹב, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר נָתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת.

אִם זֶה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ הָרֵיחַ הוּא עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים. וְלָכֵן עַל הַהֲדַס וְעַל וֶרֶד שֶׁקּוֹרִין ראזען וְעַל הַלְּבוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, מְבָרְכִין בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים, דְּכֵיוָן דְּעִקָּרוֹ אֵינוֹ לַאֲכִילָה אֶלָּא לְהָרִיחַ לֹא הֲוֵי פֶּרִי. עַל פִּלְפִּלִין וְעַל זַנְגְּבִיל (אונגבער) יֵשׁ אוֹמְרִים דִּמְבָרְכִין, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין מְבָרְכִין, עַל כֵּן אֵין לְהָרִיחַ בָּהֶם.

עַל עֵשֶׂב וָיֶרֶק מְבָרְכִין בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים (העי"ן בְּחִירֵק וְהַבֵּי"ת רְפוּיָה, כִּי הַחִירֵק הִיא תְּנוּעָה קַלָּה וְגַם הַבֵּי"ת שֶׁל בְּשָׂמִים רְפוּיָה דְּסָמוּכָה לאהו"י) וְהַסִּימָן לֵידַע מַה הוּא עֵץ וּמַה הוּא יֶרֶק, כֹּל שֶׁהַגִּבְעוֹל הוּא קָשֶׁה כְּגִבְעוֹל שֶׁל פִּשְׁתָּן, וּמִתְקַיֵּם מִשָּׁנָה לְשָׁנָה וּמוֹצִיא עָלִין, זֶהוּ עֵץ. וְאוֹתָן שֶׁהַגִּבְעוֹל לְעוֹלָם רַךְ, הֲוֵי עִשְׂבֵי בְשָׂמִים.

אִם אֵינוֹ לֹא מִין עֵץ וְלֹא מִין עֵשֶׂב כְּמוֹ הַמּוֹסָק (פִּיזָאם) מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים. וְכֵן עַל פִּטְרִיּוֹת (שְׁוַוּעמְלִיך) יְבֵשׁוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רֵיחַ טוֹב, אִם מֵרִיחַ בָּהֶן נִרְאֶה לִי דְּיֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים.

עַל שֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן הַגָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לַחֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁגָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָבְעוּ לוֹ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב.

בֵּרַךְ עַל שֶׁל עֵץ עִשְׂבֵי בְשָׂמִים, וְכֵן לְהִפּוּךְ, לֹא יָצָא. אֲבָל אִם בֵּרַךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים עַל כָּל הַמִּינִים, יָצָא. וְלָכֵן בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא מְסֻפָּק בִּבְרָכָתוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְבָּרֵר, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים. וְנִרְאֶה לִי דְּאִם בֵּרַךְ עַל פְּרִי הָעֵץ בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים, יָצָא. וְעַל כֵּן נִרְאֶה לִי כִּי עַל צִפֹּרֶן (נָעגְלִיךְ קרנפל) וְכֵן עַל קְלִפַּת תַּפּוּחַ זָהָב (מָעראַנְצָען) וְלִימוֹנִים (צִיטְרָאנִין) יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים.

שֶׁמֶן אוֹ מַיִם שֶׁבִּשְׂמוּ בִּבְשָׂמִים, אִם בַּעֲצֵי בְשָׂמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים. וְאִם בְּעִשְׂבֵי בְשָׂמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְשָׂמִים. וְאִם הָיוּ בּוֹ עֵצִים וַעֲשָׂבִים מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ

רֵיחַ מְעָרָב מִמִּינִים שׁוֹנִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. אִם הוֹצִיאוּ הַבְּשָׂמִים מִן הַשֶּׁמֶן וּמִן הַמַּיִם, יֵשׁ סָפֵק אִם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שָׁם הָעִקָּר. עַל כֵּן אֵין לְהָרִיחַ בָּהֶם.

הָיוּ לְפָנָיו פְּרִי הַמֵּרִיחַ וַעֲצֵי בְּשָׂמִים וְעִשְׂבֵי בְּשָׂמִים וּמִינֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ, וּמַקְדִּים לְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַפְּרִי וְאַחַר כָּךְ עַל הָעֵץ, וְאַחַר כָּךְ עַל עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים וְאַחַר כָּךְ עַל מִינֵי בְּשָׂמִים.

מָגְמָר, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּשִׁימִין בְּשָׂמִים עַל גֶּחָלִים שֶׁיַּעֲלֶה רֵיחַ טוֹב, מְבָרְכִין עָלָיו מִשֶּׁיַּעֲלֶה הֶעָשָׁן קֹדֶם שֶׁיִּגְיַע לוֹ הָרֵיחַ, כְּמוֹ בְּכָל בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין. אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁעוֹלֶה הֶעָשָׁן, דִּבְעִינָן בְּרָכָה סָמוּכָה לַהֲנָאָה. אִם הַמָּגְמָר הוּא מִין עֵץ, מְבָרֵךְ עֲצֵי בְּשָׂמִים. וְאִם שֶׁל עֵשֶׂב, עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים. וְאִם שֶׁל שְׁאָר מִינִים, בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. וְדַוְקָא כְּשֶׁמְּגְמָר בִּשְׁבִיל לְהָרִיחַ, אֲבָל מַה שֶּׁמְעַשְׁנִין בִּשְׁבִיל לְבַטֵּל הַסִּרְחוֹן כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתְנִין בְּשָׂמִים אֵצֶל הַמֵּתִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל.

וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד לְהָרִיחַ, כְּגוֹן בְּשָׂמִים הַמְּנֻחִים בַּחֶדֶר לִסְחוֹרָה, וְכֵן מָגְמָר שֶׁמְּגַמְּרִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ, רַק לִתֵּן רֵיחַ בַּכֵּלִים, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ.

הַנִּכְנָס לְתוֹךְ חֲנוּת שֶׁל בְּשָׂמִים אוֹ (אַפָּאטָהעק) בֵּית מִרְקַחַת וְנִתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים, כִּי הַבְּשָׂמִים שֶׁבַּחֲנוּת עוֹמְדִין לְהָרִיחַ, דְּנִיחָא לֵיהּ, לְבַעַל הַחֲנוּת שֶׁיָּרִיחוּ בְּנֵי אָדָם וְיִקְנוּ. נִכְנָס וְיוֹצֵא נִכְנָס וְיוֹצֵא, אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ מִתְּחִלָּה לַחֲזוֹר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. וְאִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ אוֹ שֶׁיָּצָא וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה אוֹ שֶׁנִּכְנַס לַחֲנוּת אַחֶרֶת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל פַּעַם.

רֵיחַ שֶׁאֵין לוֹ עִקָּר, כְּגוֹן בְּגָדִים שֶׁהֵם מְגֻמָּרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּשָׂמִים מֻנָּחִים בִּכְלִי וְקָלַט רֵיחַ, וְכֵן הַמִּמַּשְׁמֵשׁ בְּאֶתְרוֹגִים אוֹ בִּשְׁאָר פֵּרוֹת הַמְּרִיחִים וְנִשְׁאַר בְּיָדוֹ אוֹ בִּבְגָדוֹ רֵיחַ, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

בְּסִימָן קנ"ב סָעִיף ח יְבֹאָר, דְּאָסוּר לְהָרִיחַ בִּבְשָׂמִים שֶׁל אִשָּׁה. וּבְסִימָן קס"ז סָעִיף ו' יְבֹאַר דְּאָסוּר לְהָרִיחַ בְּרֵיחַ שֶׁנַּעֲשָׂה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (רס"ז רי"ז).